

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

ЛИТВИНА Андрія Віленовича

на дисертаційне дослідження **ПОКАЛЮКА Віктора Миколайовича**

«Система підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в

Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

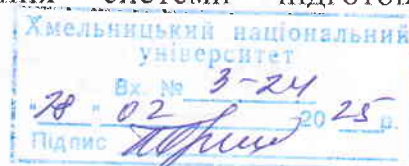
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми виконаної роботи

Належна професійна підготовка працівників органів і підрозділів цивільного захисту є однією з найважливіших складових забезпечення державної політики щодо цивільного захисту, захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій і запобігання їх виникненню. Від 2014 р. розпочалось реформування служби цивільного захисту України, пов'язане із зростанням обсягу різноманітних професійних завдань, оснащенням аварійно-рятувальних і пожежно-рятувальних підрозділів новою технікою, обладнанням, упровадженням нових технологій аварійно-рятувальних, пожежно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також реорганізацією місцевого самоврядування. У сукупності ці чинники викликали гостру потребу підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників структурних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (ОРС ЦЗ), які беруть безпосередню участь у рятуванні людей, гасінні пожеж та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Багаторазове посилення вимог до державної системи реагування на надзвичайні ситуації в умовах широкомасштабної війни, яку вже три роки веде Україна, виявила низку недоліків у підготовці працівників органів і підрозділів цивільного захисту. Зокрема, традиційна модель їхнього професійного навчання не враховує змін, що стосуються розширення й ускладнення професійних завдань, зростання потреби у рятувальниках із високим рівнем професійної компетентності, готовності та відповідальності. Особливо актуальним став розвиток їхньої здатності до виконання службових обов'язків у складній оперативній обстановці збройного опору та протистояння агресору. У Кодексі цивільного захисту України (ст. 7) підкреслюється потреба «гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності, а також виконання у воєнний час норм міжнародного гуманітарного права». Це потребує концептуального обґрунтування й оновлення системи підготовки кадрів для підрозділів цивільного захисту. Досвід нашої та інших країн свідчить, що вдосконалення системи реагування на надзвичайні ситуації залежить саме від якості підготовки працівників Оперативно-рятувальної служби до виконання завдань за призначенням.

Таке розуміння проблеми модернізації підготовки робітників ОРС ЦЗ та суперечностей, що виникають у процесі її реформування, підкреслюють актуальність і значимість дослідження В. М. Покалюка, мета якого – теоретичне обґрунтування та науково-методичне забезпечення системи підготовки

кваліфікованих робітників для Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України. Міркування автора переконують, що досягнення позитивної динаміки у формуванні готовності майбутніх рятувальників до професійної діяльності, розвиток сукупності особистісних якостей рятувальників і їхнього професійного потенціалу потребує аналізу особливостей і цінностей рятувальної діяльності, впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, розроблення й упровадження в освітній процес педагогічних інновацій із урахуванням сучасних наукових підходів, оновленням навчально-методичного забезпечення.

На доцільність дисертаційного дослідження В. М. Покалюка вказує й те, що, незважаючи на інтерес до різних аспектів підвищення якості підготовки фахівців, діяльність яких пов'язана з цивільною безпекою та вагомий внесок українських науковців у розроблення теоретичних засад і методичних положень щодо професійної підготовки фахівців оперативно-рятувальної служби, поза увагою науковців залишається модернізація закладів професійної (професійно-технічної) освіти, підпорядкованих ДСНС України. Загалом провідні тенденції навчання рятувальників, а також напрями вдосконалення системи підготовки кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту не були предметом поглибленого наукового пошуку на теоретико-методологічному та методичному рівнях в умовах цивілізаційних змін, нових викликів і загроз.

Свідченням фундаментальності й актуальності роботи є її зв'язок із планом науково-дослідної роботи Хмельницького національного університету із теми «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (№ 0119U103663), пріоритетними напрямами наукових робіт, що потребують нагального розроблення й упровадження в практичну діяльність відповідно до Концепції наукового забезпечення ДСНС України.

Таким чином дисертація В. М. Покалюка присвячена актуальній проблемі теоретичного обґрунтування, вдосконалення й експериментальної перевірки системи підготовки кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України, спрямованій на піднесення ефективності особового складу оперативних розрахунків структурних підрозділів цивільного захисту.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертації В. М. Покалюка дає підстави стверджувати, що науковий апарат дослідження відповідає вимогам і є достатнім для розв'язання завдань наукового пошуку. Структура дисертації є обґрунтованою, логічно побудованою й адекватно відображає етапи проведеного дослідження. Вона характеризується глибоким розкриттям важливої науково-педагогічної проблеми, самостійністю в підходах, теоретичною та практичною значимістю отриманих результатів. Цьому сприяли коректно використані методи, зокрема теоретичні, емпіричні та математичної статистики (критерій χ^2), якісна обробка та узагальнення наукових даних, що забезпечило достовірність отриманих результатів.

Дисертант продемонстрував структурованість наукового мислення, визначаючи методологічною основою модернізації професійної підготовки кваліфікованих робітників положення низки методологічних підходів (системного,

аксіологічного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, інтегративного та діяльнісного). На основі інформаційного аналізу витлумачено поняття «професійна підготовка кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України» як «спеціально організований освітній процес, спрямований на формування знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для виконання професійних завдань у сфері оперативно-рятувальної діяльності». «Готовність кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби ЦЗ до професійної діяльності» трактується як «інтегративна професійно-особистісна характеристика, що вирізняється структурною цілісністю, відображає сформованість професійної мотивації, системи професійно важливих знань, умінь і навичок, психологічної стійкості, що дає змогу ефективно розв'язувати комплексні завдання різного рівня складності в екстремальних умовах, кваліфіковано та узгоджено реалізувати колективну взаємодію як в складі оперативних розрахунків структурних підрозділів, так і між підрозділами».

Науковою новизною та практичним значенням відрізняється запропонована концепція підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ, базована на фундаментальних теоретичних й організаційно-методичних положеннях, що інтегрують сучасні виклики професійної діяльності у сфері цивільного захисту.

У контексті дослідження побудовано модель системи підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ, основу якої становлять взаємопов'язані блоки (підсистеми) – цільовий, теоретико-методологічний, змістово-технологічний і діагностично-результативний, що забезпечують інтеграцію всіх елементів системи, її цілісність, практико орієнтованість і функціональність. Побудова моделі відображає соціальний запит, вимоги Державного стандарту освіти, провідні тенденції, потреби професійної діяльності, завдання та цілі професійної підготовки, теоретико-методологічне підґрунтя, педагогічні умови, зміст підготовки, навчально-методичне забезпечення, діагностичний апарат і результати підготовки.

Сформульовані в дисертації В. М. Покалюка теоретичні та методичні положення є аргументованими і змістовними. Їх обґрунтованість і достовірність підтверджується використанням низки наукових джерел (731 найменування, із них 117 – іноземними мовами), збалансованістю поняттєво-категоріального апарату, апробацією та впровадженням результатів у практичну діяльність відомчих закладів освіти і навчальних пунктів ДСНС України, які проводять підготовку майбутніх рятувальників. Висновкам і методичним положенням, поданим у роботі, властива логічність викладу, виваженість і прогностичність. Загальні висновки відповідають окресленим дослідницьким завданням.

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Оцінюючи здобутки науково-педагогічного дослідження В. М. Покалюка, акцентуємо увагу на результатах, що мають наукову новизну:

– *вперше* обґрунтовано концепцію підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ; теоретично аргументовано й експериментально перевірено ефективність системи підготовки

кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ, що охоплює взаємопов'язані підсистеми (цільову, теоретико-методологічну, змістово-технологічну, діагностично-результативну); визначено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ (стимулювання мотиваційно-ціннісних орієнтацій кваліфікованих робітників до професійної діяльності в ОРС ЦЗ; оновлення змісту підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в ОРС ЦЗ; сприяння професійній адаптації кваліфікованих робітників до професійної діяльності в ОРС ЦЗ під час практичної підготовки; використання інноваційних форм, інтерактивних методів і технологій навчання в підготовці кваліфікованих робітників до професійної діяльності в ОРС ЦЗ); *удосконалено* структуру готовності кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ (мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний компоненти), критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-орієнтаційний, операційно-результативний, емоційно-вольовий); діагностичний інструментарій (систематичний моніторинг навчальних результатів, анкетування, опитування, зворотний зв'язок тощо); показники; зміст, форми, методи й технології професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби ЦЗ; *набули подальшого розвитку й конкретизації* зміст базових понять дослідження; діагностичний інструментарій визначення готовності до професійної діяльності; сучасні тенденції підготовки та професійного розвитку фахівців рятувальних служб у зарубіжному досвіді.

Окрім того у дисертації набули розвитку теоретичні засади і методичні основи вдосконалення підготовки кваліфікованих робітників до діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ, а також діагностичні методики оцінювання професійної готовності фахівців ДСНС.

Обсяг і кваліфікаційні ознаки дисертації відповідають вимогам, що висуваються до докторських дисертацій. У роботі відображені відмінності від уже відомих положень; вказано, на досягнення яких результатів спрямовані авторські інновації. Формулювання наукової новизни є коректним. Практичні рекомендації корисні дослідникам і практикам, які опікуються проблемами виховання та навчання фахівців цивільного захисту. Матеріали дослідження можуть бути використані в закладах освіти сектору безпеки і оборони нашої держави.

4. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Основні частини роботи взаємопов'язані, спрямовані на розв'язанням дев'яти завдань дослідження. Кожен із розділів є внеском у вирішення поставленої проблеми, що свідчить про послідовність і завершеність викладу.

У першому розділі – *«Професійна підготовка виробничого персоналу оперативно-рятувальних служб як проблема професійної педагогіки»* – розглянуто різноманітні підходи до проблеми професійної підготовки персоналу оперативно-рятувальних служб у науковій літературі, особливості її організації на основі вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових і нормативних джерел,

документів міжнародних організацій, викладено результати ретроспективного аналізу становлення та розвитку ДСНС України. Це дало змогу дисертантові з'ясувати причини проблем у підготовці фахівців сфери природної та техногенної безпеки населення нашої держави.

Вивчення низки праць зарубіжних науковців дало змогу виокремити пріоритетні напрями досліджень із підготовки фахівців рятувальних служб, серед яких: функціональний, компетентнісний, змістовий, навчально-методичний, навчально-виховний, соціально-освітній, андрагогічний. Вивчено документи провідних міжнародних організацій у контексті проблематики дослідження. Комплексний аналіз адекватно відображає сучасні наукові положення та тенденції розвитку системи підготовки кваліфікованих робітників для ОРС ЦЗ, що дає підстави розглядати його як доречний і всебічно висвітлений.

У другому розділі – *«Зарубіжний досвід підготовки та професійного розвитку фахівців оперативно-рятувальних служб»* – В. М. Покалюк досліджує зарубіжний досвід навчання та професійного розвитку рятувальників у країнах із розвинутими освітніми системами (США, Канаді, Австралії, Угорщині, Франції, Великій Британії, Польщі, країнах Балтії).

Докторант зазначає, що розроблена Єврокомісією нормативно-правова документація у сфері цивільного захисту й управління в надзвичайних ситуаціях акцентує виконання освітніх проєктів на транснаціональному рівні, що сприяє підготовці працівників оперативно-рятувальних служб за єдиними стандартами і на основі однакових принципів. Викладений системно-структурний аналіз зарубіжних систем навчання, підготовки і професійного розвитку фахівців ОРС становить значний науковий інтерес. При цьому автор простежує в підготовці фахівців цього профілю за кордоном такі тенденції: стандартизацію, професіоналізацію, цифровізацію та цілеспрямовану державну підтримку, та зазначає, що досвід кожної країни є унікальним і має свої особливості.

У третьому розділі – *«Система підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту України: концептуальні засади та методичні підходи»* – відзначимо обґрунтовані й охарактеризовані автором методологічні підходи до вдосконалення системи підготовки кваліфікованих робітників ОРС ЦЗ, розроблені концептуальні засади їхньої підготовки до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ, а також виявлену дослідником структуру готовності кваліфікованих робітників до професійної діяльності в ОРС ЦЗ.

Наукову цінність становить розроблена докторантом концепція підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ, фокус якої сконцентовано на новітніх засадах організації освітнього процесу, матеріально-технічному й інформаційно-технологічному забезпеченні цього процесу. Розв'язання окреслених проблем побудовано на цілеспрямованому використанні низки сучасних методологічних підходів. Відповідно до них слушно обґрунтовано комплекс специфічних принципів: ситуативності; контекстності; актуалізації результатів навчання; інтерактивності; міждисциплінарності;

проблемності; динамічності та адаптивності, саморефлексії; командної взаємодії; стресостійкості.

Розроблена та змодельована система підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ забезпечує інтеграцію її елементів задля реалізації якісної професійної підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності за призначенням. Авторська система постає як сукупність взаємопов'язаних підсистем, що поєднані вертикальними і горизонтальними зв'язками, несуть певне змістове навантаження і виконують низку функцій. Побудована модель системи професійної підготовки відзначається цілісністю, поліфункціональністю та динамічністю елементів. Загалом система адекватно відображає алгоритм формування готовності майбутніх рятувальників, а також дає цілісне уявлення про зміст підготовки, навчально-методичний комплекс і діагностичні засоби, які використовуються для оцінювання досягнутого результату.

Відзначимо як безумовний позитив, що окремий підрозділ присвячено важливим питанням удосконалення професійної підготовки кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України, які стосуються їхньої діяльності та виконанню ризиконебезпечних обов'язків з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій в умовах війни.

У четвертому розділі – *«Педагогічні умови підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту України»* – обґрунтовано педагогічні умови підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ; описано сучасне навчально-методичне забезпечення підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності.

Обґрунтовані дисертантом педагогічні умови потрактовано як сукупність психолого-педагогічних внутрішніх і зовнішніх чинників освітнього процесу, що є складниками системи підготовки фахівця та об'єктивно забезпечують її ефективність. Запропоновано комплексне навчально-методичне забезпечення підготовки кваліфікованих робітників до діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ відображає авторське бачення щодо формування сукупності компетентностей із кожної навчальної дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми з професії. Вартими уваги, на нашу думку, є розробленні та впровадженні В. М. Покалюком: навчальні посібники, практичний посібник, термінологічний словник, низка методичних розробок. Продуманими і доцільними вважаємо технології підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності ОРС ЦЗ.

У п'ятому розділі – *«Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності системи підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту України»* – докторант висвітлив мету, завдання та методику педагогічного експерименту; описав формування контрольної та експериментальної груп, організацію, хід і результати констатувального та формувального етапів експерименту; проаналізував та узагальнив результати експериментальної роботи.

На різних етапах експериментального дослідження, яке тривало впродовж 2018–2023 рр., взяло участь 395 учасників.

Констатувальний етапу експерименту полягав у міждисциплінарному аналізі готовності кваліфікованих робітників до професійної діяльності в ОРС ЦЗ і засвідчив недостатню ефективність професійної освіти цієї категорії працівників ДСНС України. Результати формувального етапу експерименту, зокрема позитивна динаміка зростання рівнів готовності учасників експериментальної групи, підтвердили правомірність та ефективність розробленої системи підготовки кваліфікованих робітників для Оперативно-рятувальної служби ЦЗ (концептуальної моделі, педагогічних умов і навчально-методичного забезпечення). Достовірність експериментальних даних належно перевірена з використанням непараметричного критерію χ^2 .

5. Значення одержаних результатів для педагогічної науки й освітньої практики

Сформульовані в дисертації В. М. Покалюка положення та висновки, які стосуються теоретичного обґрунтування та науково-методичного забезпечення системи підготовки кваліфікованих робітників для Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України, сприятимуть розвитку професійної компетентності майбутніх рятувальників, забезпеченню потреб держави у фахівцях, здатних відповідально виконувати посадові обов'язки щодо захисту українського народу від наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі у воєнний час. Таким чином, реалізуватиметься державна політика у сфері цивільного захисту та безпеки населення нашої країни. Опубліковані й апробовані навчально-методичні матеріали дисертанта (навчальні посібники: «Тактична підготовка особового складу структурних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України», «Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану», «Професійна підготовка особового складу в органах і підрозділах цивільного захисту», «Теорія горіння та вибуху», «Вибухові речовини та боєприпаси. Класифікація, принципи та умови зберігання, організація оперативно-тактичних дій з гасіння пожеж»; практичний посібник «Підготовка кваліфікованих робітників для підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України»; українсько-польсько-англійський термінологічний словник з рятувальної справи; низка методичних розробок із підготовки кваліфікованих робітників) можуть бути використані для вдосконалення освітнього процесу у відомчих закладах вищої, професійної (професійно-технічної) освіти, що готують кваліфікованих робітників пожежно-рятувальних та аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України, у системі підвищення кваліфікації, неформальній освіті тощо.

Зміст дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення поставлених автором завдань.

Загалом рецензована праця є вагомим внеском у розв'язання важливої науково-педагогічної проблеми, яка має загальнонаціональне соціально-економічне й освітнє значення.

6. Повнота викладу результатів у наукових працях

Основний зміст і результати дослідження В. М. Покалюка знайшли відображення в 95 наукових працях, із яких: 1 монографія, 3 навчальні посібники, 1 практичний посібник, 1 термінологічний словник (українсько-польсько-англійський), 22 статті в наукових фахових виданнях України, 4 статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних «Web of Science Core Collection» і «Scopus», 5 статей в іноземних наукових періодичних виданнях, 3 патенти, 37 праць у збірниках матеріалів наукових конференцій, 18 праць, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Аналіз дисертації та наукових публікацій автора не виявив фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації.

7. Ідентичність змісту реферату й основних положень дисертації

Структура та зміст реферату ідентичні основним положенням дисертації. Викладені в рефераті наукові положення, висновки і рекомендації належним чином обґрунтовані в рукописі дисертації, де розкриті більш докладно.

8. Зауваження та дискусійні питання стосовно положень дисертації

Позитивно оцінюючи роботу, висловимо певні зауваження та побажання:

1. Стосовно наукового апарату дослідження:

– подаючи визначення наукових дефініцій (зокрема поняття «концепція», підрозд. 3.2) варто послуговуватися провідними енциклопедичними виданнями, спиратися на філософські словники, провідних науковців у досліджуваній галузі;

– доцільно було наголосити не лише на педагогічний, а й психологічний зміст поняття «готовності кваліфікованих робітників»;

– відповідно до багаторівневості методологічного знання методологічні підходи до вдосконалення системи підготовки кваліфікованих робітників ОРС ЦЗ (підрозд. 3.1) було доречно розглядати за декількома рівнями – філософським, загальнонауковим, конкретно-науковим і технологічним;

– розглядаючи принципи навчання кваліфікованих робітників ОРС ЦЗ варто було акцентувати не на загальнодидактичні принципи, а на принципи професійної педагогіки; запропоновані специфічні принципи, на наш погляд, варто доповнити принципами оптимізації та випереджувального характеру професійної підготовки;

– виокремлюючи компоненти і критерії готовності кваліфікованих робітників дослідник відносить емоційно-вольову складову до особистісного компонента підготовленості рятувальника, проте мотиваційно-ціннісні аспекти теж належать до особистісних характеристик фахівця;

– стосовно впроваджених педагогічних інновацій зазначимо, що «лекція-візуалізація, лекція з розгляду конкретних ситуацій, лекція-круглий стіл, проблемна лекція, лекція-прес-конференція, лекція контекстного типу» (підрозд. 4.1) в цьому випадку є інноваційними методами, а не формами організації навчання, в яких вдосконалюється спосіб викладу навчального матеріалу, а форма навчання залишається практично не змінною.

2. Хоч обраний докторантом вектор дослідження загалом вдало спрямований на вирішення поставлених завдань, проте, структура окремих розділів дисертації видається дискусійною. Зокрема:

– підрозд. 3.1 «Методологічні підходи до удосконалення системи підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в ОРС ЦЗ» доцільно перенести у Розділ 1;

– моделюванню системи підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту України варто було присвятити окремий підрозділ у Розділі 3;

– у четвертому розділі «Педагогічні умови підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі ЦЗ України» окрім власне педагогічних умов подано навчально-методичне забезпечення підготовки кваліфікованих робітників (підрозд. 4.2);

– критерії, показники і рівні готовності кваліфікованих робітників (табл. 5.1–5.4), а також розрахункові формули доцільно розглянути в підрозд. 5.1 або розмістити в окремому додатку.

3. За результатами виконаного аналізу професійної підготовки й неперервного професійного розвитку фахівців оперативних служб у США, Канаді, Австралії та країнах Європи (Розділ 2) бажано було вказати, які аспекти зарубіжного досвіду та яким чином доцільно імплементувати в систему навчання кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби ЦЗ України.

4. У п'ятому розділі дисертації подано необхідні дані, детально описані та узагальнені результати виконаного педагогічного експерименту, проте:

– не роз'яснено, яким чином було визначено обсяг вибірки, з якою проводились процедури експериментального дослідження;

– не подано деталізованої методики діагностики рівнів (дескрипторів) готовності кваліфікованих робітників;

– обрані три рівні (достатній, середній, високий) не дають змогу повною мірою охарактеризувати і відобразити ступінь підготовленості кваліфікованих робітників ОРС ЦЗ до професійної діяльності;

– викликає сумніви доцільність опитування кваліфікованих робітників стосовно пріоритетності методологічних підходів і принципів професійної підготовки (підрозд. 5.2); такі питання доречно було поставити викладачам;

– у підрозд. 5.2, який присвячений констатувальному етапу експерименту, дисертант діагностує рівень готовності до професійної діяльності в ОРС ЦЗ учасників експериментальної та контрольної груп на початку формувального етапу експерименту; на наш погляд, відповідно до визначених завдань мав виявлятися реальний стан цієї готовності у випускників відомчих ЗП(ПТ)О, що дає змогу стверджувати про недостатню якість підготовки особового складу оперативних розрахунків підрозділів ЦЗ, визначити недоліки, які до цього призводять;

– аналізуючи результати перевірки ефективності системи підготовки кваліфікованих робітників (підрозд. 5.4) докторант порівнює дані констатувального та формувального етапів дослідження; ми вважаємо доцільним порівнювати показники готовності учасників експериментальної та контрольної груп на початку та наприкінці формувального етапу експерименту;

– у додатках не подано прикладів розрахунків, виконаних під час дослідницько-експериментальної перевірки.

5. На завершення наукового пошуку доречно було запропонувати рекомендації та пропозиції, необхідні для побудови в Україні ефективної системи підготовки кваліфікованих робітників ОРС цивільного захисту. Це посилює практичну цінність дослідження.

6. Зауваження технічного характеру:

– статті автора 29–32, а також патенти (38–40) доречно було віднести до опублікованих праць, що додатково відображають наукові результати дисертації;

– висновки до розділів перевищують оптимальний обсяг (1–1,5 стор);

– дані рис. 5.3–5.6, 5.8 недоцільно відображати за допомогою пелюсткової діаграми, краще було використати кругові діаграми;

– фотозображення модулів і тренажерів (рис. 4.1–4.6) доцільно винести у додатки.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і є приводом для наукової дискусії.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертацію написано на належному науковому рівні. Докторант володіє теорією проблеми і методами її вирішення. Отримані наукові результати засвідчують сформованість у нього найвищих компетентностей із методології дослідницької роботи в освітній галузі.

Підсумовуючи зазначаємо, що дисертаційна робота «Система підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту», подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка спрямована на вдосконалення професійної освіти в Україні. Її результати свідчать про належний теоретико-методологічний рівень, наукову новизну та практичну значущість.

Дисертація відповідає вимогам п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р. (зі змінами) та інструктивним вимогам МОН України, що висуваються до докторських дисертацій, а її автор – Покалюк Віктор Миколайович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології
та педагогіки Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

Андрій ЛИТВИН

